

Noter

1. Se f.eks., også Johannes V. Jensen »Digte« (1954) p. 166.
2. Se f.eks. Poul Møller (»Udvalgte Skrifter. I« (1895), ved Vilh. Andersen, p. 15.
3. ODS XXII (1944) har i artiklen I. *Svøbe*: om piskende blæst ell. nedbør. Her citeres bl.a. Knud Rasmussen »Under Nordenvindens Svøbe (1906), bogtitel (1368). Johannes V. Jensen har i »Bræen« (1908): »Nordenvinden med sin kolde Svøbe« (p. 12) og »Nordenvinden suser bagved dem over Passet med sin lange, kolde Svøbe« (p. 19). Se min afhandling »Bræen«. (i Ord och Bild« 1959), optrykt i min bog »Afhandlinger om Johannes V. Jensen« (1982). Se p. 182. Her citerer jeg ikke »Dyrlægens Minde«. Det burde jeg have gjort. Tænk om man havde en ordbog over Johannes V. Jensens sprog. Hvilket skatkammer det ville blive. Man havde gerne set *svøbe* citeret fra »Bræen« og »Dyrlægens Minde«.
4. Vilh. Andersen skriver i indledningen til digtet »Længsel« (i »Udvalgte Skrifter. I« p. 89 f.): »I Aforismerne fra denne Tid, da Poul Møller havde sine fjendtlige Berøringer med Hovedstadens kvindelige Intelligens, udtaler han oftere sin primitive Naturs Uvilje ved det moderne Kulturlivs Fordringer, som det var ham en Overvindelse at skulle opfylde. Nedenstaaende halvt humoristiske Længselssuk efter de gamle Tider, der er af en noget grundigere Beskaffenhed end de dannede romantiske Sværmerier, findes indskrevet mellem Strøtankerne fra disse Aar og er optaget 2. Udgave af Eftel. Skr.«. Jeg ved ikke hvor Johannes V. Jensen har fundet Poul Møllers »længselssuk«. Jeg ved ikke om han har kendt Vilh. Andersens meget smukke udgave af Poul Møllers skrifter i udval.

Harry Andersen

Hamlet igen - og igen

Saxo skrev en god historie. Shakespeare gjorde den bedre.

Begge dele er blevet gransket af forskere gennem generationer. Deres produktion af notiser, diskussioner, artikler, bøger, er endeløs.

Og Amleths kværn maler videre.

De sidste otte år har høstudbyttet været særligt rigt.

For at kanalisere en del af produktionen har universitetet i New Delhi påtaget sig at udsende et særligt tidsskrift, under redaktion af Professor R.W. Desai, HAMLET STUDIES. *An International Journal of Research*. I 1981 udkom vol. 3. (Endnu ikke i vore biblioteker).

Cay Dollerups bog fra 1975 om *Danmark, Hamlet og Shakespeare* er siden da blevet ivrigt benyttet og har imødekommet et savn. Hr. Dollerup (trods fornavnet er det altså en mand) er født 1939 og universitetslektor i København, velbevandret i Elizabeth-periodens engelske dramatik. Bogen gennemgår diskussionerne om de danske træk i »Hamlet«. Det er blot en enkelt side af stykkets problemer. Og så kunne man tro, det var nemt gjort. Men nej, det må have været et hårdt og stædigt detektivarbejde at opspore og registrere hvad der er påstået om det og det i tidens løb i diverse publikationer. Og derefter at finde kontrolmidler i de kilder vi har til rådighed for perioden 1580-1603. Bibliografien opregner 250 titler.

Det er en næsten ukendt og glemt verden der dukker op, også for danske læsere. De årtier havde deres egne sensationer og besynderligheder, og det er meget godt afspejlet i »Hamlet«.

Måske bedre end i vor egen hjemlige digtning fra de år.

Undersøgelsen er systematisk ordnet i hundrede paragraffer. De fleste fører frem til et citat fra stykket.

Kun indledningen, i ti paragraffer, angår Saxos fortælling og beslægtede tekster. Nogle få teorier bliver diskuteret, eller i det mindste nævnt. Fra de seneste år således Marion A. Taylor's teori 1968 om indflydelsen fra Byzantium (næppe via Varægerne i 10. årh., snarere via handelsmænd p. 238.)

Giorgio de Santillana og Hertha von Dechend har 1970 i London udsendt en stor bog om *Hamlet's Mill*. Kværnen i international folkløse og mytedigtning repræsenterer ikke bare en malstrøm i havet: Der må ligge en højere filosofi bagved. Kværnen roterer, ligesom stjernerne omkring os; dens akse repræsenterer selve verdens akse... Dollerup refererer skånsomt.

Allerede Belleforest, i 1570'erne, havde bemærket at ikke blot Amleth, men også den romerske Brutus, havde reddet livet ved at spille tåbe, samt at den unge David i Bibelen (Samuel I 21, 12-15) reddede sig på samme måde hos kong Achis.

I en note (p. 238) bemærker Dollerup, at Axel Olriks korte behandling i 1894 (*Kilderne til Saksens Oldhistorie* pp. 158-81) af Amleth-fortællingen og dens kilder stadig er den mest fyldestgørende (by far the most comprehensive one).

Men det er lidt beskæmmende for vore hjemlige institutioner, at Dollerups nyttige bog er udgivet af universitetet i Salzburg.

Det var kun de ni første bøger af Saxos værk, der i 1894 blev oversat til engelsk og udmærket kommenteret af Oliver Elton.

Først nu, 90 år efter, er hele værket blevet oversat. Og ikke uden vanskeligheder - de første ni bøger er udkommet i Cambridge², resten (i offset) i Oxford³.

Oxford-udgaven med Saxos 10.-16. bog er i tre bind i kvartformat. Takket være dette store format er der på hvert opslag plads til både en letlæselig reproduktion af 1514-udgavens side, og en engelsk oversættelse. Dertil kommer så, i særskilte afdelinger, Eric Christiansens kommentar med kort, tabeller og indeks. Kommentarerne er tilpas fyldige og giver god information om moderne, ikke bare danske, forskningsresultater inden for perioden 800-1185.

Danske Saxo-læsere har hidtil måttet klare sig med Jørgen Olriks korte fodnoter i hans oversættelse (1908-12; i anden, gennemsete udgave 1925) - og ellers supplere fra faglitteratur. Nu er vi ført ajour, på engelsk.

Cambridge-udgaven afløser Oliver Eltons fra 1894. Det er sagnhistorien i Peter Fishers oversættelse med indledninger af Hilda Ellis Davidson i vol. I (1979), og hendes kommentar i vol. II (1980) med kort, tabeller, bibliografi og index.

Det er to smukke bøger, lette og dog solidt indbundne, og en klar og let læselig sats på godt papir.

»Det er klart, at en fuldstændig og detaljeret kommentar til Saxos første ni bøger ville blive et meget omfangsrigt arbejde der ville kræve et hold af forskere og stærk finansiel rygdækning. Nærværende kommentar er ment som en hjælp til dem der kommer til Saxo for første gang, og også som en oplysning til grundigere læsere om, hvor der kan hentes yderligere oplysning om problemer i teksten, samt krydshenvisninger og et fuldstændigt index« (II 13).

Amlæth-historien er oversat af Fisher I 82-101 med Mrs. Davidsons indledninger I 66-68 og 91-93, og hendes kommentar II 58-67. Det er altid en fornøjelse at læse Mrs. Davidson. Overraskende nye iagttagelser forenes med en forsigtig holdning over for en hel del fortravlet forskning. Hendes forkærlighed for mytologi og islandske sagaer er umiskendelig, hendes viden overvældende. Ingen kunne have gjort det bedre.

»Hvor Saxo fandt sin fortælling, er ikke kendt. Navnet *Amlódi* forekommer i et skjaldevers fra niende århundrede (II 59: fra tidligt i 11. årh.), tillagt digteren Snæbjørn, hvor sandt betegnes som Amlódis mel, malet på havets kværn. Dette har en vis lighed med en gåde hofmændene stiller Saxos helt, og det er muligt, at en gådesamling, ligesom den i *Hervarar saga*, var knyttet til navnet Amlódi. Saxo kendte også historien om Brutus, som den fortæltes af Valerius Maximus, hvor en ung mand foregiver at være sindssyg for at beskytte sig over for en tyrann, og kan vel være påvirket derfra. Navnet Brutus betød »stupid«, og var i virkeligheden et øgenavn, og dette kan også have været tilfældet med Amlódi, selv om det er vanskeligt at fastslå hvad dette navn betød...

Amlæths forskellige replikker synes imidlertid at passe bedre ind i en leg med gåder end som eksempler på et vanvid der skulle narre en voldshersker. Ændringen af meddelelsen... kunne være taget fra en folkelig fortælling, ligeledes Amlæths afsløring af de beklagelige forhold ved det britiske hof som skaffer ham hans ry for visdom. Saxos henvisning til heltens formodede gravsted er endnu et vidnesbyrd om, at han benyttede lokal folkløse hvor det var muligt« (I 67-68).

Saxo fortsætter med velkendte navnegrupper fra Oldengelske Genealogier etc. (Wihlæg, Warmund, Offa, Thryd, Freawine, Wig). Er de navne så lånt fra oldengelske tekster? Eller er Saxos fortælling en genuin »tradition der går tilbage til de gamle dage da anglerne herskede i det sydlige Jylland« ? (I 92).

Mrs. Davidson mener det sidste (I 93):

»Det er ikke sandsynligt at Danskerne tog historien fra fremmede kilder, på grund af navneformerne Uffo og Frowinus og den præcise stedfæstelse af kampen i det sydlige Jylland.

Det, vi her har, ser ud til at være en tidlig tradition fra det sydlige Danmark som også var kendt af Angel-Saxerne, der imidlertid omkring det 12. århundrede havde glemt den oprindelige skueplads og anbragt den i Mercia. På Saxos tid er det nok blevet modtaget med begejstring i Danmark på grund af Valdemars aktuelle sejr over Saxerne« (I 93; mere forsigtigt II 67-69).

Mrs. Davidson er altså tilbøjelig til at tro på, at Amlæth- og Uffe-historierne er genuin jysk tradition gennem mange århundreder, og giver sine argumenter, stedfæstelserne og navneformer. Så må læseren selv skønne om de kan bære. Nogle vil mene at fortællingerne og navnestoffet er blevet overført til Danmark af historikere fra de Britiske Øer. I 12. årh. blev de første danske kongebioграфier skrevet af klerke fra England. Efter midten af 12. årh. havde både Valdemar I og hans uægte søn, den unge hertug af Jylland, sekretærer af »Britisk nation« som Radulf, der blev biskop i Ribe, og den Lucas, der ifølge Saxo (i 14. bog) var en fremragende historiker og entertainer.

Med Saxo i hånden kan en Hamlet-studerende let blive distraheret af hans mange andre gode historier. Det skulle jo nødtigt ske for en målbevidst college amerikaner. Men det kan forhindres.

I 1983 er »*The Life of Hamlet*« udgivet som en selvstændig roman, der slutter hvor der er fortalt om Amlæths grav, Hermu-Thrudas utroskab og Vichlechs død, midt i optakten til Uffe-historien⁴.

William F. Hansens indledning fører fra Amleth-novellen frem til Shakespeare (The Hamlet Story pp. 1-15; The Hero as a Fool 16-37; Legend and Literature 38-65; The Shakespearean Transformation 66-91). Selve oversættelsen (93-118) med kommentar (119-46) er suppleret med to tillæg: I Hamlet i danske annaler og krøniker (147-53), og II De første Hamlet-billeder (4 ill.) (154-56) - Noter (157-91), udvalgt bibliografi (193-98), index (199-202).

Det er en grundig, og nydeligt udstyret bog. På omslaget anbefales den af Professor C.J. Clover, University of California, for enhver der har følt med den »gale« prins og kunne ønske at få mere at vide - og især for Shakespeare-studerende.

Wm.F. Hansen har kunnet benytte Dollerups og Mrs. Davidsons bøger i sine kommentarer. 60 år efter Paul Herrmanns massive tyske kommentarer er læsere og studerende pludselig i den heldige, eller forvirrende, situation at de har hele tre kompetente, åjourførte vejledninger på engelsk.

De tre bøger har hver sine fordele, hver sine synsvinkler og hver sit valg af henvisninger. De er alle enige om at Saxos Amleth-fortælling er bygget over mundtlige traditioner fra Jylland omkring år 1200. Alle tre undgår at nævne det resultat, Axel Olrik nåede til i sin grundlæggende undersøgelse i 1894: at det meste af Amleth-novellen var overført til Jylland fra de Britiske Øer af den Lucas, Saxo fremhæver ved år 1170.

I stedet henviser alle tre til Snæbjørns vers, kendt fra Snorres citat o. 1230. De er alle overbeviste om at det flertydige vers om Amlódis mel, havets sand, var fra omkring år 1000. Dette udtryk i Amleth-historien betragtes derfor som bevis på at der her foreligger en århundredgammel nordisk tradition.

Men dateringen til omkring år 1000 har sin egen pikante historie. Den fremkom i 19. årh., da Snæbjørn formodedes at være den Snæbjørn galti, som iflg. *Landnámabók* skal have levet ved år 1000, og derfor placeredes hans vers i samlingerne side om side med andre digte fra den tid.

Senere afviste Finnur Jónsson identifikationen med Snæbjørn galti. Men versene beholdt den plads, hvor de nu en gang var blevet anbragt.

Grundlaget for dateringen o. 1000 var skredet væk. Denne traditionelle datering bygger nu kun på - sand.

Landnámabók og sagaerne nævner adskillige personer der hed Snæbjørn, uden at de omtales som digtere. Men derfor kan de, eller andre af samme navn, godt have været det. Versene i sig selv er i traditionel gammeldags stil som så mange andre af dem Snorre citerede eller selv lavede.

Så vidt vides er der indtil Snorres tid kun én Snæbjørn hvis vers citeres, og det er vers med en helt anden stemning. De varsler dystert om en kamp 1238 hvor Snorres slægtninge faldt (citeret i *Sturlunga saga*). Snorre kan have kendt andre vers af ham. -

Wm.F. Hansen er klassisk filolog og folklorist. Han er specielt optaget af de mere eller mindre relevante ligheder med de antikke Brutus-tekster. Den slags historier, hvor helten optræder som tåbe, kan være meget gamle. Da Saxos fremstilling er mere logisk end Brutus-historierne, er Hansen overbevist om, at den repræsenterer en ældre tradition end de romerske tekster, selv om den først er nedskrevet 1200 år senere, og »hvadenten helten i denne ældre tradition blev kaldt Brutus eller Hamlet eller noget andet... Historien om helten som tåbe kan have spredt sig indad i Europa eller være kommet til Indo-Europæerne som en arv fra et proto-Indo-Europæisk repertoire« (pp. 35-36).

Kan man så forlange mere? Det skulle da lige være den ovennævnte astronomiske teori.

Så fjerne perspektiver har Hamlet-forskningen ikke været vant til. Vi er kommet i rumfartsepoken.

Er man lidt forskrækket af Hansens folkloristiske dristighed, kan man straks ved starten være lidt i tvivl om, hvorvidt et mindre logisk arrangement absolut må være yngre end det mere logiske - en god fortæller må vel kunne hjælpe lidt til, hvor der mangler en sammenhæng i en ældre fortælling.

Når Hansen er så stærkt optaget af de gamle Brutushistorier kunne man have ventet at han også ville have kigget lidt i de walisiske krøniker. I 9.-12. årh. gjorde de et stort nummer ud af deres egen romerske Brutus, Britannicns første konge, efter hvem hele den Britiske nation skal have fået navn.

Brutus-elementerne i Amlæth-fortællingen ville næppe have ledt Hansen ud i det helt fjerne, hvis han så også havde været opmærksom på den Lucas, af Britisk nation, der i 1170 underholdt sine jyske og andre danske tilhørere med sine historier.

Som amerikaner af dansk afstamning og flere gange på studieophold her i landet, har Wm.F. Hansen, født 1941, selvfølgelig været i Helsingør og på Kronborg, og beretter nydeligt om den hyggelige by og dens elegante turistattraktion.

Studierne i København har skaffet ham indblik i en række Amlæth-tekster der hidtil ikke har været kendt af ret mange engelske læsere. I tillægget gengiver han dem i engelsk oversættelse.

Af særlig interesse er her annalerne fra Ryd kloster (nu Glücksburg slot) ved Flensborg. Det oprettedes i 1209 af munke der var kommet fra Slesvig. De korte notiser om sagnkongerne afviger en del fra Saxo: Amlæth og hans familie er her konger af Danmark, ikke blot af Jylland. Kong Wichlech kommer fra Norge og vinder Danmark efter at have besejret Amlæth i kamp på Øresund.

Shakespeare har samme afvigelser fra Saxo.

En afskrift af disse annaler tilhørte Arild Huitfeldt.

I 1597 var han ambassadør i England. Året efter var det den kongelige danske historiograf Niels Krag's tur (Dollerup p. 307)).

Indtil nu har Hamlet-forskningen været en bestandig læsen. Og læsen. Og læsen. Den bedste overraskelse har Wm.F. Hansen gemt til Appendix II med illustrationerne. Her kan engelske læsere se det første billede af Amlæth.

Det kunne bruges idag som plakater for en opførelse af »Hamlet«.

Men billedet er ældre end stykket. Og tegneren var komplet uvidende om at denne figur skulle komme til at optræde på en scene i London.

1. Cay Dollerup, *Denmark, »Hamlet« and Shakespeare. A Study of Englishmen's Knowledge of Denmark towards the End of the Sixteenth Century with Special Reference to »Hamlet«*. I-II. Salzburg 1975.
2. *Saxo Grammaticus: The History of the Danes*. Books I-IX Edited by Hilda Ellis Davidson, Translated by Peter Fisher. I-II. Cambridge 1979-80.
3. *Saxo Grammaticus: Danorum Regum Heroumque Historia*. Books X-XVI The text of the first edition with translation and commentary in three volumes, by Eric Christiansen. I-III. Oxford 1980-81.
4. *Saxo Grammaticus and the Life of Hamlet. A Translation, History, and Commentary* by William F. Hansen. University of Nebraska Press. Lincoln and London 1983.

Niels Lukman